

2003 m. Senosios Įpilties bendruomenė šventė Įpilties 750 metų jubiliejų. Ta proga prie piliakalnio pastatyta ir atidengta skulptūra, vaizduojanti kuršių karį – pilies gynėją. Ją sukūrė tautodailininkas medžio drožėjas Raimundas Puškorius (Kretinga). Skulptūrai vieta parinkta į V nuo piliakalnio, papilio gyvenvietės pakraštyje, prie tvenkinio. Čia žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu iširtas 4 m² dydžio ir iki 70–80 cm gylio plotas, kuriame aptikta sunaikinto kultūrinio sluoksnio pėdsakų.

Kultūrinis sluoksnis čia buvęs iki 28–30 cm storio, visas perartas. Armuo tamsios spalvos, negausiai maišytas su angliukais ir degėšiais. Apie čia buvusią gyvenvietę liudija arime rastas nedidelis degto molio tinko fragmentas ir lipdyto puodo šukė. Į V nuo tyrinėtos vietos esančioje pakilumoje kurmia-rausių žemėje aptikta gargažė leidžia spėti, kad gyvenvietės V dalyje galėjo būti lydoma iš vietinės balų rūdos geležis.

Tyrinėta gyvenvietės dalis datuotina I tūkst. antrąja puse–II tūkst. pradžia.

SENOJI ĮPILTIS HILL-FORT SETTLEMENT

In 2003 in the territory of the Senoji Įpiltis hill-fort settlement, the area of 4m² was explored where the features of the destroyed cultural layer were detected. The cultural layer was up to 28–30 cm thick and it was ploughed up. The plough zone layer was black and mixed with little coal and charred wood particles. The settlement is evidenced by a small fragment of burnt clay plaster and a sherd of a handmade pot. In the western part from the area explored dross was found.

The explored part of the settlement is dated to the second part of the 1st millennium and the beginning of the 2nd millennium.

In June 2003 in the area explored a statue representing a Curonian warrior (the author – the folk artist Raimundas Puškorius) was erected to commemorate the 750th anniversary of the first mention of Įpiltis in historical records.

BERNOTŲ PILIAKALNIO PAPĖDĖS GYVENVIETĖ IR SENKAPIS

Vida KLIAUGAITĖ

2003 m. Bernotų piliakalnio su papėdės gyvenvieta ir senkapio (Vilniaus r.) aplinkoje buvo vykdomi žvalgomieji archeologiniai tyrimai, susiję su planuojamo privažiavimo prie geografinio Europos centro rekonstrukcija bei projektuojama automobilių stovėjimo aikštele.

Bernotų piliakalnis yra 1,9 km į P–PV nuo Vilniaus–Molėtų ir Paberžės–Eitminiškių–Nemenčinės kelių sankryžos, 50 m į V nuo Vilniaus–Molėtų plento ir tiek pat į R nuo Girijos upelio ištakos iš Girijos ežero (vietinių vadinamo Bernotų ežeru), į Š nuo kelio iš Gi-

rijos kaimo į Vilniaus–Molėtų plentą. Greta esančioje kalvoje, už upelio, yra senkapis. Piliakalnį ir senkapį 1965 m. žvalgė LII, 1969, 1979 ir 1987 m. – MMT.

Piliakalnis ir senkapis apardyti kasant žvyrą. Į Š nuo piliakalnio yra aukštuma, kurioje buvusi papėdės gyvenvietė dabar beveik visiškai sunaikinta. Didelę, pailgą, 90x13–15 m dydžio piliakalnio aikštelę Š nuo buvusios aukštumos skiria kūgio formos, 3 m aukščio pylimas ir griovys už jo. P piliakalnio pašlaitė išstumdyta įrengiant kelią, o PV

iškasiota duobėmis, matyt, irgi imant žvyra.

Senkapis įrengtas kiek mažesnėje pailgoje kalvoje, esančioje į PV nuo piliakalnio. Kalva ilgą laiką arta. Vietiniai gyventojai pasakojo išardavę kaulų, metalinių daiktų – pentinių, kalaviją, tačiau radiniai neišlikę. Ankstesnių žvalgyimų metu kalvos viršuje ir ŠV šlaite buvo aptiktas nežymus kultūrinis sluoksnis su lipdyta keramika grublėtu bei lygiu paviršiumi, todėl nurodoma, kad čia I tūkst. antrojoje pusėje buvusi gyvenvietė, o vėliau – XII–XV a. laidoti mirusieji (*Kultūros paminklų enciklopedija*, V., 1998, t. 2, p. 305). Dalis kalvos, kurioje yra senkapis, nu-kasta imant žvyra.

2003 m. iškastos trys 2x5m dydžio perkastos – viena piliakalnio P pašlaitėje ir dvi senkapiro teritorijoje bei vienas 1x2 m dydžio surfas senkapiro kalvos Š pašlaitėje.

Perkasoje 1 (piliakalnio P pašlaitėje) po velėna užfiksuotas rudas smėlis (povelėninis sluoksnis) be radinių. 40–45 cm gylyje šį sluoksnį pakeitė tamsiai pilko smėlio sluoksnis, siekęs iki 20 cm storio. Jame aptikti du nedideli molio tinko gabalėliai bei 3 vos 0,5–0,8 cm skersmens lipdytos mineralinės keramikos fragmentai. Giliau, 60–64 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, atsidengė iki 20–25 cm storio juodos žemės sluoksnis su lipdyta keramika. Jame surinktos 36 keramikos šukės, iš kurių atrinkta 12 brūkšniuotosios keramikos šukių. Bendras perkasoje 1 aptiktas kultūrinio sluoksnio storis siekia iki 86 cm, tačiau tik jo apatinė dalis – 10–30 cm storio juodos žemės sluoksnis – yra nesuardyta ir pagal jame rastą brūkšniuotąją keramiką gali būti priskiriama labai plačiam chronologiniam laikotarpiui nuo I tūkst. pr. Kr. vidurio iki I tūkst. po Kr. vidurio. Viršutinę kultūrinio sluoksnio dalį sudarantys sluoksniai greičiausiai yra užslinkę nuo piliakalnio šlaitų.

Perkasoje 2 (ŠV senkapiro kalvos papėdėje) po velėna atsidengė juodžemis. Jame aptikta viena 3 cm skersmens žiesto indo šukė su gausia smėlio priemaiša. Po armeniu (juodžemiu) užfiksuotas šviesus žvyras (įžemis), kuriame išryškėjo netaisyklingos formos iki 1,7 m skersmens dėmė, išsiskyrusi degėsinu žvyru. Šioje dėmėje aptikta geležies rūdos lydymo atliekų – 9 stambūs geležies šlako gabalai (jų skersmuo – iki 7,5 cm) bei nedidelis gyvulio kaulo fragmentas. Tamsus degėsin-gas žvyras siekė iki 10–13 cm storio. Gali būti, kad aptiktos geležies rūdos lydymo atliekos susijusios su dar prieš įrengiant senkapį šioje vietoje buvusia gyvenvietė.

Perkasoje 3 (aukštėliau, senkapiro ŠV šlaite) po velėna atsidengė juodžemis be radinių. Apie 40 cm gylyje beveik visame perkastos plote ėmė atsidengti šviesus žvyras – įžemis. Jame palei pat Š sienelę išsiskyrė tamsaus degėsin-gos žvyro dėmė – *kapo 1* duobės kontūras, užfiksuotas 38–40 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Kontūras – 1,7x0,6 m skersmens, netaisyklingo ovalo formos, orientuotas ŠR–PV kryptimi. 8 cm gylyje nuo užfiksuoto duobės kontūro atkasta kaukolė, keliais centimetrais giliau – likusi griaučių dalis. Griaučių ilgis – 1,62 m. Mirusysis gulėjo galva į PV (250°), aukštelninkas, ištiestomis kojomis, dešine ranka ant krūtinės, kairiąja – ant pilvo. Žemiau dešiniojos plaštakos krūtinės srityje aptikta vienintelė įkapė – geležinės stipriai korodavusios segės žalvariniu liežuveliu fragmentai. Kapui datuoti duomenų per mažai, tačiau pagal laidoseną kapas yra ne ankstesnis kaip XIII a., galbūt II tūkst. vidurio.

Šurfe 1 (senkapiro Š pašlaitėje, šalia žvyroduobės) po velėna atsidengė iki 16 cm storio rupaus rudo smėlio sluoksnis, kuris greičiausiai yra užslinkęs ar užstumdytas eksploatuojant žvyroduobę. Smėlyje aptikti žalvarinės

plokštinės segės fragmentas ir žalvarinis segės liežuvėlis. Giliau pasiektas šviesus žvyras (įžemis).

BERNOTAI HILL-FORT FOOT SETTLEMENT AND ANCIENT CEMETERY

In 2003 in the territory of the Bernotai hill-fort foot settlement and the ancient cemetery, the total area of 33.5 m² was

explored. On the southern slope of the hill-fort the cultural layer up to 86 cm thick with handmade brushed pottery was detected. In the territory of the ancient cemetery the remains of iron ore smelting were found as well as an inhumation with one burial item – an iron brooch with a bronze tongue. The burial is dated not earlier than to the 13th century or even to the middle of the 2nd millennium.

PIPIRIŠKIŲ PILIAKALNIO APLINKOS ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI

Vida KLIAUGAITĖ

2003 m. vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai projektuojamo golfo aikštyno teritorijoje (Elektrėnų sav.). Būsimieji golfo laukai užims apie 140 ha plotą Dzūkų aukštumoje, kurios reljefą suformavo paskutiniojo ledynmečio (vėlyvojo Nemuno) ledynai ir vandenys jiems ištirpus. Tai kalvotas reljefas, kur kalvas dengia riedulingas moreninis priemolis, rupus smėlis ir žvyras. Golfo aikštyno teritorijoje yra 4 nedideli, 1–3 ha ploto ežerėliai, supami pelkėtų žemumų, dalis teritorijos drėgnose vietose apaugusi lapuočių miškėliais arba krūmynais. Būsimoje golfo aikštyno teritorijoje yra 2 sodybvietės be pastatų. Šalia projektuojamų golfo laukų dunkso Pipiriškių (Pasamanės) piliakalnis su gyvenvieta. Dalis jo vizualinės apsaugos zonos patenka į būsimojo golfo aikštyno teritoriją. Pipiriškių (Pasamanės) piliakalnis, vadinamas Juoduoju kalnu, žinomas nuo XX a. pradžios, žvalgytas 1951 ir 1971 m. Čia aptikta brūkšniuotosios, grublėtos bei gludintu paviršiumi keramikos, trinamosios girmos, Djakovo tipo svarelis (žr. LAA, t. 2,

V., 1975, p. 138). Šiuo metu dalis žemės, kurioje stovi piliakalnis, yra gražinta savininkui, piliakalnio R papėdė suarta ir sodinamos bulvės.

2003 m. žvalgant būsimą golfo aikštyno teritoriją buvo iškasti 86 šurfai, iš viso ištirtas 88,25 m² bendras plotas, išžvalgyta beveik 140 ha teritorija. Šurfų gylis svyruoja nuo 25 iki 110 cm, tačiau dauguma jų – 30–40 cm gylio. Po velėna ir povelėniniu sluoksniu, kuriį sudarė pilkas ar juodas dirvožemis, daugumoje šurfų užfiksuotas įžemis – rudas molis, priemolis, rečiau smėlis ar žvyras. Keliuose šurfuose (14, 48, 49, 50, 84) aptikta sąnašinių sluoksnių, kuriuos sudarė įvairaus atspalvio smėlis. Šurfuose 23 ir 24 aptiktas storas (iki 55 cm) juodžemio sluoksnis. Šie šurfai iškasti čia buvusios sodybos vietoje, tačiau juodžemyje jokių radinių neaptikta.

Į ŠR nuo Pipiriškių (Pasamanės) piliakalnio, greta esančioje kalvoje, kurią nuo piliakalnio skiria užpelkėjęs griovys, aptiktas kultūrinis sluoksnis su lipdyta keramika. Čia iškasti 3 šurfai (8–10), viename jų (šurfe 8)